УДК 94(430.1):329.78

"КОНФЛІКТ ПОКОЛІНЬ" ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ РОЗГОРТАННЯ СТУДЕНТСЬКОГО ПРОТЕСТНОГО РУХУ У ФРН 60-Х РОКІВ XX ст.

ГУСЄВА Н., к. іст. н., ст. викладач кафедри філософських та соціальних наук КНТЕУ

Молодь ФРН завжди була особливою соціально-демографічною групою, яка мала свої специфічні риси, зокрема прагнення до повної самостійності. Важливе значення мав процес постійного дорослішання молоді, тобто досягнення нею неповної соціальної зрілості, поява різних молодіжних організацій та посилення їх впливу на самоусвідомлення молоді. Все це призводило до більш ранньої соціалізації молоді та її незалежності від старшого покоління. Оскільки темпи соціальних змін прискорювалися, то й соціально-психологічні відмінності між молодим і старшим поколінням ставали більш контрастними. Молодь протиставляла себе старшому поколінню, вбачала в ньому безпосереднього винуватця катастроф минулого, соціальних негараздів, несправедливостей. Кризу суспільної ідеології вона сприймала як кризу, створену старшим поколінням. Ось чому рух молоді та студентства виглядав як протест проти світогляду, авторитету, моралі старшого покоління.

Однією з причин такого протесту був так званий "конфлікт поколінь". З боку старшого покоління цей конфлікт характеризувався існуванням широкого політичного досвіду, а з боку молодого – повною відсутністю політичного усвідомлення.

Німецька газета "Ді Вельт" констатувала: "Безсумнівно, проблема "конфлікту поколінь" є великим здивуванням післявоєнного часу та

© Гусєва Н., 2010

великим сюрпризом серед усього побаченого та пережитого" [1, с. 25]. "Конфлікт поколінь" проявився між тим старшим поколінням, яке після 1945 р. ставило на перший план відбудову, та молодим поколінням, яке в якості другого покоління стало облаштовуватися в нових умовах [2]. Молодь, не маючи за плечима достатнього історичного досвіду, не бажала навіть порівнювати подолане за повоєнні роки з умовами націонал-соціалістичної диктатури. Напроти, вона підходила до існуючих умов із дуже високими, частково утопічними мірками, взятими з ідеалістичної традиції або ж замкненої на собі теорії [2].

Цікавим є висловлювання німецького соціолога Вальтером Яйде (1961 р): "Ми не повинні відмежовуватися від минулого, хоча ми ніколи не зазнавали таких переслідувань як, наприклад, євреї. Якби ми через це пройшли б, то, як і наші батьки, стали б жертвами гітлерівської пропаганди. Ми не маємо права засуджувати погляди та поведінку дорослого покоління" [3, с. 100]. Зрозуміло, що молоде покоління думало та діяло по-іншому, ніж покоління, яке пережило жахи війни, переховування, втечі, голод. Вони зростали у своєму оточенні, їх спосіб життя та дій значно відрізнявся від поглядів та способу життя довоєнного покоління. Молодь поводила себе більш впевнено, вільно та невимушено. Починаючи з 50-х років XX ст. старше покоління протистояло молодому, це пояснювалось тим, що населення після повалення націонал-соціалізму чекало на нові перетворення і вважало, що молоде покоління повинно все змінити на краще. На нього були покладені великі надії, але були побоювання, що молодь може вибрати й хибний шлях.

На думку німецького політолога Ернста Френкеля "конфлікт поколінь" у Федеративній Республіці носив особливо гострий характер, "оскільки все старше покоління внаслідок націонал-соціалістичного панування не мало можливості втілити в життя свої ідеї, і молодь, яка зростала у період так званого "тривалого політичного пожвавлення" [4, с. 82], не розуміла ідей своїх вчителів, які визначали політичну та суспільну думку. Студенти не могли зрозуміти поглядів багатьох професорів, які сформувалися у період нацизму, та дорікали їм за опортунізм. Професори ж, навпаки, не могли пояснити відсутності у студентів готовності до розуміння та набуття знань із негативного досвіду минулого та докоряли їм за легковажність. Студенти вважали, що професори залежні від ідеології, яка призвела до появи фашизму. Професори, у свою чергу, звинувачували студентів, що вони не цінують основу кожної держави – демократичну конституцію; і докоряли, що вони підривають цю "основу держави" шляхом своїх навмисних акцій протесту" [5, с. 40].

Три національні катастрофи, які виділяв Ернст Френкель (націонал-соціалізм, поразка в Другій світовій війні та розкол Німеччини) [6, с. 5], розвинули у старшого покоління відчуття відрази до політичних переконань, у той час як молоде покоління, необтяжене таким сумним досвідом, було готовим до політичного ризику. В одній

із праць журналістки та політика Ільзе Ельснер щодо позицій молодого покоління середини 50-х років XX ст. йдеться про поведінку 15-ти та 17-ти річних юнаків і дівчат: "Вони не заперечують існування ідеології так, як це робиться іншими. Промінь романтики знову знайшов місце в їхньому житті. Ці норми як політичні, так і церковні дотримуються всіма молодіжними організаціями. Хвилювало їх і питання потреби проведення ремілітаризації, оскільки бажали бути в курсі політичних проблем і питань, бо саме довоєнне покоління було готове виконувати військовий обов'язок, який також мусило на себе взяти й молоде покоління" [4, с. 83–84].

Один із учнів старших класів щодо недоліків західнонімецької демократії зазначив, що "люди, а особливо покоління наших батьків, ще не готові визнати, що в їх методах виховання багато авторитарних елементів, і що вони зовсім не розуміють що таке "демократія". Будучи в моєму віці вони існували в тенетах Третього рейху, в тенетах націонал-соціалізму, і знали лише такі поняття як "порядок" і "режим", які були дотриманням їх громадянського обов'язку…" [7, с. 36].

Наступність у переданні досвіду від одного покоління до іншого була порушена, про що свідчать слова 18-річної учениці профтехучилища з Нюрнберга, яка на питання "Якої Ви думки про старше покоління?", відповіла: "Вони замовчують про свої молоді роки і вважають, що можуть якось вплинути на нас. Але вони не замислюються над тим, що час змінюється, що наука прогресує, що ми живемо в час добробуту. Вони, можливо, заздрять, що в них не було таких молодих років, які є у нас, війна відібрала їх. Вони й досі намагаються у вихованні застосовувати ті методи, які були в їх дитинстві" [8, с. 45]. Почуття небезпеки та відчуття обов'язку, з одного боку, та самосвідомість, насолода вільним життям, з іншого боку, були зовсім протилежними поняттями, що створило напругу у відносинах між старшим і молодим поколіннями. Молодь докоряла своїм батькам у підтримці нацизму, вимагала від них визнання провини за минуле та покаяння, а головне, пояснень, чому вони обрали Гітлера та підтримували його. Батьки замовчували, тому що сказати їм було нічого, адже діти їх не розуміли.

Саме ж молоде покоління 60-х років XX ст. народилося вже після повалення нацистського режиму або у своєму ранньому дитинстві ледь відчуло його вплив. Тепер їх найдорожчими цінностями були демократія та загальнолюдські цінності. Але протиріччя між цими цінностями та цінностями націонал-соціалізму створили для більшої частини Республіки певне табу. Старше покоління на питання молоді "Що ви робили, коли були в нашому віці?" відповідало, що саме в такому віці вони змушенні були воювати, і що це була їхня доля, а не самовільне бажання. Доросле покоління закликало молодь до простої істини: обирати та вирішувати, чого вони були колись позбавлені [9, с. 167].

Старше покоління звинувачувало молодь у тому, що вона повністю піддається спокусам "суспільства споживання" [1, с. 27]. Шістде-

сят відсотків старшого покоління, тобто осіб від 30 років, вважали, що молодь дуже багато часу присвячує розвагам і байдикуванню [1, с. 27]. Ця критика наприкінці 50-х та на початку 60-х років XX ст. сприймалася молоддю дуже гостро, адже ставало все зрозуміліше, що молодь, передусім робітнича, студенти та школярі захоплювалася тими товарами та речами, які пропонував споживчий ринок [10, с. 165]. Це яскраво висвітлювалося та рекламувалося в газетах, по радіо та в перших телевізійних програмах, що по-новому вплинули на молодь.

Розвиток засобів масової комунікації дозволяв доносити певні ідеали, цінності, смаки одразу до всіх верств суспільства. Одну й ту ж передачу дивилися мільйонер та бідний, це говорило про те, що соціальні групи ставали прихильниками одних і тих же цінностей, поглядів, тому різниця між соціальними групами ніби-то зникала. Журналіст Вальтер Діркс, який не поділяв погляди своїх колег, спрямовані проти "суспільства споживання" та "вільного суспільства", ще в 50-х роках XX ст. радив батькам зустрічати своїх дітей щирістю і в їх поведінці побачити реакцію на зміни в суспільстві, щоб "пізнати щось нове, яке тільки з'являється" [11, с. 72]. "І тоді, об'єднатися з цим новим" [11, с. 72].

На початку 60-х років XX ст. соціологи спостерігали за відносинами між батьками та дітьми в сім'ї і дійшли висновку, що вони дещо пом'якшилися і діти почали більше довіряти своїм батькам [12, с. 136]. Опитування 1966–1967 рр. виявили, що майже половина опитаної молоді цінувала турботу батьків, і лише третина не розуміла її [8, с. 62]; але опитування 1967 р. показало, що 60 % молоді віком від 16 до 25 років говорить про неприйняття та нерозуміння батьками їхніх поглядів [1, с. 29].

Праця, суспільство, політика і держава вимагали інших норм поведінки, ніж ті, що довгий час складалися в сім'ї. Молодь знаходилася в центрі конфлікту двох структур – сім'ї та суспільства, де відношення між учасниками були підпорядковані законам суперництва і таємної ворожнечі. Довге перебування в сім'ї розвивало у підлітків соціальну інфантильність. Найбільшого розповсюдження набула спроба представити конфлікт молоді та суспільства як результат прискореної фізичної зрілості молодих людей. Так з'явилася концепція "сексуальної революції". Прискорення темпів суспільного розвитку зробило різницю між поколіннями ще відчутнішою. Мінялися смаки, мода й навіть звичаї та звички. Люди старшого покоління, які перенесли труднощі в довоєнні і воєнні роки, повинні були зрозуміти, що за тими молодіжними рухами, які отримали різні назви, як "бітництво", "хіпі", тобто за всім, що не знало доросле покоління, стояла "недовіра" і "прагнення до самоусвідомлення", а також до усвідомлення відносин між людьми, тобто ті риси, які навряд чи були притаманні більшою мірою представникам дорослого покоління в роки їх молодості [13, с. 28]. 1965–1967 рр. були роками хіпі, які проводили свої зустрічі на центральних вулицях найбільших міст ФРН і

байдикували. Бундесканцлер Людвіг Ерхард висловився з цього приводу: "Скільки я буду керувати, стільки я і буду робити все для того, щоб знищити це неподобство" [14, с. 44].

У телевізійному інтерв'ю від 3 грудня 1967 р. з лідером студентського руху Руді Дучке журналіст Гюнтер Гаус зазначив: "Відмінність між вашим поколінням і довоєнним, на мою думку, полягає в тому, що ви, молодь, не розумієте ідеології минулого. Ви – заідеологізовані лише своїми поглядами" [15, с. 42].

У таких умовах відбувалося формування нового покоління, яке в наступні роки оформилося в нове політичне покоління. Політична безпека і матеріальний добробут стали для молодого покоління супутніми явищами в їх повсякденному житті, а не світоглядною програмою, за яку варто боротися. Потрібно наголосити, що війна у В'єтнамі в 60-х роках XX ст. сприяла зламу суспільної думки. Почали вимальовуватися позиції, які пізніше вплинули на поведінку молоді у протестному русі. Поступове послаблення історичної свідомості було характерне для молоді, про що зазначила журналістка Ільзе Ельснер: "Перед нами молоде покоління, яке, як і ми, не володіє історичною свідомістю. Але не лише минуле становить історію. Кожна із подій, що відбулася чи відбудеться і, про які ми дізнаємося з газет та радіо, має свої історичні межі" [4, с. 84–85]. Для бунтівної молоді політичний ризик – як влаштування перевороту – є нічим, оскільки історія як інстанція політичного освічення витіснялася з їх свідомості [4, с. 86]. Цікавою є думка філософа Конрада Лоренса, який побоювався за здатність молоді до передачі з покоління в покоління культурних надбань. Він вважав, що в сильній взаємній протидії поколінь можна побачити перешкоду збереженню культурного спадку та уповільнення культурної передачі з покоління в покоління, спричинене виродженням або дегенерацією спадковості [4, с. 86].

Отже, проблема зв'язку між поколіннями загострюється в умовах, коли замість того, щоб "виростати" із досвіду старшого покоління, досвід молоді різко від нього відрізняється або йому суперечить. Молоде покоління використовувало інші ідеали та інший масштаб і для оцінки рівня задоволення своїх матеріальних і духовних потреб, і для вимірювання темпів соціального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Siegfried D.* "Trau` keinem über 30"? Konsens und Konflikt der Generationen in der Bundesrepublik der langen sechziger Jahre / D. Siegfried // Aus Politik und Zeitgeschichte. — 2003. — № 45.
2. *Мещерякова О. М.* Политическая культура Германии до и после воссоединения [Электронный ресурс] / О. М. Мещерякова. — Режим доступа к журн. : http://www.humanities.edu.ru/db/msg/45739#_ednref4.
3. *Jaide W.* Das Verhältnis der Jugend zur Politik. Empirische Untersuchungen zur politischen Anteilnahme und Meinungsbildung junger Menschen der Geburtsjahrgange 1940–1946 / W. Jaide. — Darmstadt : Luchterhand, 1964.

4. *Ahlberg R.* Ursachen der Revolte. Analyse des studentischen Protestes / R. Ahlberg. — Stuttgart : Kohlhammer, 1972.
5. *Fränkel E.* Universitaet und Demokratie / E. Fränkel. — Stuttgart : Kohlhammer, 1967.
6. *Fränkel E.* Strukturdefekte der Demokratie und deren Überwindung / E. Fränkel // Das Parlament. — 1964. — № 9.
7. *Baacke D.* Jugend und Subkultur / D. Baacke. — München : Juventa-Verlag, 1972.
8. *Castner T.* Schüler im Autoritätskonflikt. Eine empirische Untersuchung zu der Frage "Was halten Schüler von der älteren Generation?" / T. Castner. — Neuwied : Luchterhand, 1969.
9. *Detlef S.* Time is on my side. Konsum und Politik in der westdeutschen Jugendkultur der 60er Jahre / S. Detlef. — Göttingen : Wallstein-Verlag, 2006.
10. *Die rebellischen* Studenten. Elite der Demokratie oder Vorhut eines Linken Faschismus? / Hrsg. von H.-J. Schoeps, C. Dannenmann. — München : Bechte-Verlag, 1968.
11. *Autorität* – was ist das heute? Umstrittene Machtansprüche in Staat, Gesellschaft und Kultur / Hrsg. von R. Strohal. — München : Ehrenwirth, 1965.
12. *Unsere* Freiheit morgen. Gefahren und Chancen der modernen Gesellschaft / Hrsg. von G. Bose. — Düsseldorf, Köln : Diederichs, 1963.
13. *Решетов П. Н.* Неприкаянные? ("конфликт поколений") / П. Н. Решетов. — М. : Молодая гвардия, 1970. — (К вопросу о "конфликте поколений" в современном капиталистическом мире).
14. *Hollstein W.* Der Untergrund: zur Soziologie jugendlicher Protestbewegungen / W. Hollstein. — Neuwied : Luchterhand, 1969.
15. *Rudi Dutschke.* Mein langer Marsch: Reden, Schriften und Tagebücher aus zwanzig Jahren / Hrsg. von G. Dutschke-Klotz. — Hamburg : Rowohlt, 1980.